

Estatuto do Xornalista Profesional en España

Unha carreira de fondo para a dignidade profesional

Dardo Gómez, secretario de organización da FeSP

Cando o pasado 23 de novembro o pleno do Congreso dos Deputados aprobou a entrada a trámite do proxecto de lei dun estatuto destinado a regular a actividade profesional dos xornalistas se produciu un feito histórico que, na marxe da sorte final do proxecto, marca un antes e despois na loita polos dereitos dos informadores no Estado Español e pola vixencia real do dereito á información.

Por primeira vez os parlamentarios españois debaterían un proxecto desta característica; transcorreran case trinta anos de democracia sen dispor dun instrumento que regulase o dereito á información e que asegurase ós xornalistas de España as garantías para o exercicio da profesión con que contan os nosos colegas da maioría dos países europeos; nalgún caso, desde antes da II Guerra Mundial.

É emblemática a situación de Italia co seu *Ordine dei Giornalisti* e o seu rexistro obrigado para exercer a profesión; e non debe ser casual que sexa neste país onde os xornalistas estean mellor organizados, que sexan capaces de se enfrontar ós grandes grupos mediáticos e frear os seus intentos de precarizar a profesión.

Os nosos compañeiros portugués contan desde 1999 cun estatuto profesional, actualización dun regulamento anterior, que lles permitiu consolidar a súa organización, converterse en custodios efectivos da información e ser decisivos á hora de impedir a privatización da segunda canle de televisión.

En Francia, tamén se recoñecen por lei os dereitos específicos dos xornalistas; entre eles o de invocar a obxección de conciencia para rescindir a relación laboral de modo vantaxoso para o informador e a necesaria relación laboral dos xornalistas colaboradores xunto coa súa adscrición ó réxime xeral da Seguridade Social; establecendo que o feito da solicitude dun traballo establece unha relación laboral.

En todos os países nórdicos, esta regulación é histórica e merece destacarse delas a sólida protección dos dereitos de autoría dos xornalistas.

Se en España non se aproveitou o período da transición para a democracia para nos equiparar en dereitos ós xornalistas europeos se debeu a simple miopía; tras a esquecible “lei Fraga”, cremos que o mellor era “ningunha lei” e que toda regulación ía contra a liberdade dos xornalistas. Tampouco ningunha organización profesional nin sindical tivo entón a suficiente lucidez para observar cal era a situación dos nosos colegas nos países con sólida experiencia democrática. As consecuencias desa falta de visión estámolas a pagar.

Algo comezou a cambiar

Coa chegada dos noventa algo comezou a cambiar na percepción que os xornalistas tiñamos do noso traballo. Contribuíu a iso a celeridade con que as empresas de medios foron degradando as condicións laborais e profesionais dos xornalistas. As hipotecas dos contidos deses medios cos poderes políticos e económicos eran evidentes e non se podía disimular a crecente desconfianza da cidadanía na veracidade da información e na nosa honestidade profesional.

En novembro de 1992, o II Congreso de Xornalistas de Cataluña convidou a sindicalistas italianos e franceses para nos informar de primeira man da realidade da organización dos xornalistas neses países. A distancia coa nosa realidade era vergonzante e nese foro tómoste conciencia da necesidade dun estatuto regulador da profesión. Como unha consecuencia desa visión organizativa, en xuño de 1993 xurdiría nesa mesma comunidade o primeiro sindicato de xornalistas de España.

Coincidinte no tempo a Asemblea Parlamentaria do Consello de Europa aprobou por unanimidade, o 1 de xullo de 1993, o Código Europeo de Deontoloxía do Xornalismo, recomendado ós gobernos de todos os países membros. Este documento foi fundamental para entender entre nós a necesidade de regular a nosa profesión como garantía do dereito á información. Noutras cousas sinala que:

- os editores, propietarios e xornalistas non deben considerarse donos da información,
- o respecto lexítimo da orientación ideolóxica dos editores ou dos propietarios queda limitado polas esixencias inexorables da veracidade das noticias e da rectitude ética das opinións, esixidas polo dereito fundamental dos cidadáns á información.
- en función destas esixencias, é necesario reforzar as garantías de liberdade de expresión dos xornalistas, a quen corresponde, en última instancia, transmitir a información é necesaria a elaboración de estatutos da redacción xornalística coa finalidade de ordenar as relacións profesionais dos xornalistas cos propietarios e editores no interior dos medios de comunicación, con independencia das obrigas laborais. Dentro destes estatutos prevese a existencia de comités de redacción.

Nace o Foro

Neste momento todas as organizacións existentes comprenden a necesidade dalgunha acción unitaria para recuperar a dignidade profesional e en 1994, nun encontro en Santander, constitúese o Foro de Organizacións de Xornalistas, primeiro espazo de encontro unitario. Os seus membros fundadores son a Agrupación de Xornalistas de CCOO, a Agrupación Xeral de Xornalistas de UGT, a Federación de Asociacións da Prensa de España-FAPE, o Verza.legi de Periodistes de Catalunya e o Sindicat de Periodistes de Catalunya. O obxectivo: traballar de forma común para mellorar as condicións da profesión.

En un dos encontros, celebrado en Barcelona en 1997, xurdiu a idea de convocar unha convención de xornalistas de todo o Estado para analizar a situación da profesión; a Asociación da Prensa de Cádiz comprométese á súa organización e en maio de 1998 celébrase nesa cidade durante tres días a I Convención de Xornalistas de España coa presenza de máis trescentos xornalistas.

Tanto nos debates sobre a situación profesional como laboral se fixo evidente que a liberdade de expresión das medias e a súa pluralidade empresarial estaba garantida, pero que nin unha nin outra servían para garantir ós cidadáns o seu dereito fundamental a recibir información veraz e plural. Polo tanto, concluíuse que era necesario desenvolver o pluralismo interno para asegurar a independencia profesional e equilibrar o poder editorial das empresas informativas, xa sexan estas públicas ou privadas. Esta independencia debía servir de garantía ó dereito da cidadanía a ser informada e así desenvolver de forma efectiva ese dereito.

Dous anos despois, en maio de 2000, celebrouse en Valladolid a II Convención de Xornalistas de España; esta confirmou aquelas apreciacións e deu mandato ó Foro de Organizacións de Xornalistas para que elaborase un proxecto de estatuto do xornalista profesional, que servise como base de partida para a regulación lexislativa da profesión. A resolución xeral do encontro valisoletano mostra o rigor do traballo realizado e como neses tres días se afrontaron os graves problemas que aínda hoxe aflixen á profesión. Pode consultarse en www.periodistasvalladolid.org.

Entón de ano e medio de estudos dos estatutos doutros países e seguindo as esixencias legais españolas decidiuse abordar aquel mandado mediante a redacción dun proxecto de estatuto profesional e outro de regulación laboral. Acordados cada un dos seus termos, procedeuse ó redactado final deles que, co mesmo consenso de todas as organizacións do Foro, foron presentados en maio de 2002 á consideración da III Convención de Xornalistas de España celebrada en Tarragona. Arredor de trescentos xornalistas de todo o Estado aprobaron eses textos por aclamación.

Na súa primeira conclusión, a III Convención demandaba ó Foro “Impulsar a difusión do Estatuto Profesional e a Lei de Dereitos Laborais no ámbito da comunicación e emprazar ós grupos parlamentarios a que tramiten dita iniciativa. O Foro deberá seguir e xestionar a evolución da acción sindical, profesional e parlamentaria.” Na lectura destas conclusións encontrábanse presentes representantes de case todos os partidos políticos españois.

De inmediato O Foro comezou os contactos para sacar adiante o proxecto e a primeira acción foi envialo a todos os grupos do arco parlamentario español e manter entrevistas con todos eles.

Primeiro intento

Froito desas entrevistas, a finais de 1993 o Grupo Socialista e o da coalición IU presentaron senllos proxectos de regulación profesional e laboral ó Congreso dos Deputados. Mentres que os primeiros elevaron unha proposición non de Lei para a elaboración dun proxecto con esas fins; os segundos presentaron un proxecto de lei

inspirado no elaborado polo Foro de Organizacións de Xornalistas. Ningunha das propostas foi admitida a trámite polo rexeitamento do grupo Popular, que tiña a maioría parlamentaria absoluta neses momentos.

En coincidencia con estas presentacións o Grupo Socialista organizou na sede parlamentaria unha xornada titulada Dereitos á información-Dereitos dos informadores; nela, o actual presidente de Goberno comprometeuse, como tamén o fixera IU, a volver a presentar o proxecto na seguinte lexislatura e prometeu a promulgación dun Estatuto do Xornalista Profesional se o seu partido alcanzaba a maioría parlamentaria.

Nese acto José Luides Rodríguez Zapatero dixonos ós xornalistas: “Pedídelo moitos dos que estades aquí. Pídeno as organizacións profesionais. Xa o aplican moitos dos países. Recomendao a Asemblea Parlamentaria do Consello de Europa, como vistes hoxe. Non é serio que hoxe haxa en España miles de xornalistas facendo xornadas eternas e en condicións salariais e laborais tan precarias que lles fan vulnerables fronte ás manipulacións e abusos. O Estatuto recoñecerá dereitos específicos de carácter laboral especialmente no que ten que ver coa súa inclusión no réxime xeral da Seguridade Social. Garantirá o segredo profesional, tarefa pendente, por certo, aínda que sexa un mandato da Constitución. Establecerá tamén un código de incompatibilidades e un código ético. Creará a figura do Consello de Información de ámbito estatal e, opcionalmente, autonómico”.

Segundo asalto

Convocados as eleccións do 14 de marzo de 2004, as organizacións do Foro de Organizacións de Xornalistas volveron a dirixirse a todos os partidos políticos pedíndolles maior sensibilidade para a situación profesional e laboral dos xornalistas. A unha carta do secretario xeral da FeSP, o señor José Luides Rodríguez Zapatero, respondeu reiterándose nas súas anteriores apreciacións e asegurando a inclusión do proxecto de Estatuto na súa plataforma electoral. Como así fixo.

No mesmo sentido pronunciouse a coalición IU; que unha vez superadas as eleccións e dada a nova composición parlamentaria este grupo apurouse a facer efectivo ese propósito. O 5 de abril dese ano os deputados Isaura Navarro e Joan Herrera en nome do Grupo Parlamentario de Esquerda Verde-Esquerda Unida-Iniciativa per Catalunya Verds presentaron á Mesa da Cámara o proxecto de Lei de Estatuto do Xornalista Profesional.

Na tarde do 23 de novembro de 2004 o pleno do Congreso dos Deputadas aprobou a entrada a trámite do proxecto presentado por 310 votos a favor e 175 en contra. Estes últimos só pertencentes a deputados do Grupo Popular.

Desde as galerías do hemiciclo do Congreso asistiron a este pleno histórico para a nosa profesión todas as organizacións do Foro de Organizacións de Xornalistas; un Foro que nestes anos fora gañando forzas con novas incorporacións; a dos sindicatos de xornalistas axuntados na Federación de Sindicatos de Xornalistas-FeSP e a do Colexio Profesional de Xornalistas de Galicia.

O discrepante

Todas as organizacións do Foro estiveran reunidas na mañá do 23 de novembro na sede de Comisións Obreiras e desde alí marcharon xuntas para asistir ó Pleno do Congreso. Nin na palabra nin no aceno nada facía intuír a actuación que poucos días despois iniciaría un dos seus membros: a FAPE; organización que ese día estivo representada polo presidente da Asociación da Prensa de Almería, Ginés Llorca.

Ben é certo que o seu novo presidente, Fernando González Urbaneja, electo poucos meses antes, se manifestara nalgúns medios contra a conveniencia de regular a profesión; coincidindo no tempo e algúns termos cos ataques provenientes de columnistas dos periódicos O Mundo e ABC. Todos coincidían en cualificar ó proxecto con adxectivos pouco coincidentes como corporativista, fascista, bolxevique e nalgún caso avisando que os consellos de redacción eran un intento de “sovietizar as redaccións”.

Ante o feito innegable de que a FAPE participara en todo o proceso de xestación do proxecto e para explicar o seu súbito cambio de postura, González Urbaneja non tivo reparos en afirmar que na súa organización ninguén sabía del nin que se tratase no seu seo. Inxusto agravio para os dous anteriores presidentes da organización, Xesús da Serna e Alejandro Fernández Pombo para o seu ex secretario xeral, José Mª Torre Cervigón, para os presidentes das asociacións que foron protagonistas nas tres convencións de xornalistas e para as asociacións da prensa de Cádiz e de Valladolid que foron protagonista na organización dous delas.

O 12 de marzo de 2005, sen mediar ningún encontro previo co resto de organizacións nin exporlles formalmente as súas discrepancias, a FAPE anunciou que abandonaba o Foro e que iniciaba a elaboración dun documento propio do cal se coñeceron ata tres versións contradictorias no seu fundamento. A última e máis estrafalaria delas preténdese ofrecer agora como un proxecto “alternativo”.

Dicimos preténdese, porque non existe na mesa Constitucional do Congreso dos Deputados ningún proxecto alternativo ó aprobado no Pleno ó que nos referimos. Ningún grupo presentou nin se propón presentar unha emenda á totalidade; isto quere dicir que pode haber emendas a ese documento pero non pode ser substituído por outro que non foi considerado en ningún momento polo Parlamento.

O desatino

Para atallar a confusión que se pretende xerar na profesión debe advertirse que o proxecto FAPE xorde cando o proxecto de Lei foi admitido a trámite e non ten marcha atrás. É certo que algúns dos seus directivos xa se manifestaran contra calquera tipo de regulación e varios negaran a maior: a capacidade dos lexisladores para lexislar. Dicían que os políticos non eran quen para dar unha norma reguladora da nosa profesión. É dicir, que a maior instancia da expresión cidadá estaría por debaixo dos seus intereses. Se nalgún momento o proxecto do Foro foi tachado inxustamente de corporativista; o esbozado pola FAPE éo na súa totalidade xa que atribúe á súa propia organización a

capacidade de decidir desde a acreditación profesional ata a vixilancia das condutas profesionais.

A existencia dun consello da información vixilante do cumprimento da lei foi eliminada no último borrador, co cal a FAPE aspira á primeira lei española cuxo incumprimento non provoca sanción algunha.

O proxecto FAPE pretende encaixar ós xornalistas á peza nunha categoría de “xornalista por conta propia” que considera non suxeitos a réxime laboral. Con iso, fixaríase por lei a desprotección oficial dos xornalistas á peza, descoñecendo os centos de ditames dos tribunais laborais que sinalan a existencia de relación laboral entre colaboradores e empresas.

Outro criterio desatinado deste proxecto é pretender que unha organización civil, carente de autoridade emanada dos poderes públicos outorgue un carné profesional que faculte para o exercicio dunha profesión. A credencial profesional noutros países é respectada por todas as instancias porque detrás dese documento hai un estamento de respaldo e non un grupo de xornalistas.

Así mesmo, a FAPE desdeña a necesidade dunha lei de regulación laboral dos xornalistas, que si recolle o proxecto no Parlamento. A necesidade é clara, non se pode facer exercicio independente do xornalismo nin exercer dereitos como a cláusula de conciencia, defender a confidencialidade das fontes, nin impor principios básicos da deontoloxía profesional desde a precariedade laboral.

Falta o máis duro

Porén, estes escarceos da reacción hoxe liderada pola directiva da FAPE son riscos menores. As intencións de minguar a forza da futura lei ou de minimizar o seu efecto regulador aínda non se manifestaron en toda a súa virulencia; pero as empresas de medios xa se están a mover baixo a superficie para abortar unha lei que faga certo o dereito fundamental da cidadanía á información.

Ante estas máis que probables presións que se exercerán sobre a Cámara non queda outra cousa que ter pronta a resposta pública, estar listos á mobilización, confiar na integridade e vocación de servizo cidadán dos lexisladores e lembrar a todos que:

- Unha lei debe dispor das recadacións para sancionar o seu incumprimento; do contrario non serviría absolutamente de nada.
- É imprescindible a existencia dun Consello Nacional da Información que vixie o cumprimento da lei e que faculte, como sucede no resto de Europa, o exercicio profesional dos informadores.
- O Estatuto pretende fixar os dereitos e deberes dos informadores e tamén das empresas xornalísticas no manexo da información; polo mesmo este Consello Nacional da Información non pode ser un órgano corporativo dos xornalistas.
- É natural que nel estean representados os xornalistas a través das súas organizacións profesionais e sindicais, pero sería totalmente antinatural que estivesen ausentes os receptores e lexítimos propietarios da información: a cidadanía.

- A propiedade da información, como o sinalan múltiples lexislacións, corresponde á cidadanía e non ós xornalistas nin ós medios. Así tamén o recolle o Código Europeo do Xornalismo do Consello de Europa, aprobado por unanimidade dos parlamentarios europeos e referendado polo Goberno Español.
- A intención de subtraer ou negar ó Parlamento a capacidade de legislar sobre o dereito á información ou sobre a integración do consello que regule o exercicio profesional dese dereito é un atentado á vixencia da democracia.
- É imprescindible que esta Lei dispoña na súa anexa a obriga de sancionar nun prazo perentorio unha Lei de Regulación Laboral dos Xornalistas. Única vía para superar a actual situación de desprotección na que se encontra case o 37% da profesión ó carecer de contrato nin organización que legalmente os represente. Un Estatuto Profesional sen esta regulación sería de escaso efecto na actual situación das redaccións.

Achégase o final dunha longa espera; sexa cal fuere o resultado non significará o final da loita polas nosas reivindicacións. Se o Estatuto nace insuficiente, haberá que traballar para o mellorar; se responde ás nosas demandas, haberá que batallar para o facer valer no día a día das redaccións.